

Instruktion om etik och god vetenskaplig praxis

Innehållsförteckning

Kapitel 1. Allmänt	2
1 § Författningsgrund och tillämpningsområde	2
2 § Värden	2
Kapitel 2. Forskningsetik	2
3 § God vetenskaplig praxis	2
4 § Etisk förhandsprövning av forskningen	2
5 § Handläggning av misstankar om avvikelser	3
Kapitel 3. Etik för undervisning	3
6 § Högklassig undervisning	3
7 § Rättsskydd	3
Kapitel 4. Samverkan	4
8 § Principer för samverkan	4
Kapitel 5. Etiskt ansvarstagande	4
9 § Ledarnas och medarbetarnas etiska ansvarstagande	4
10 § Användning av egendom	4
11 § Diskriminering och trakasserier	4
12 § Oberoende ställning och undvikande av intressekonflikter	4
13 § Jäv och andra konfliktsituationer	5
14 § Bisysslor	5
15 § Gåvor och andra ekonomiska förmåner samt gästfrihet	5
Kapitel 6. Donationer och externa bidrag	5
16 § Allmänt	5
17 § Principer vid mottagande av donationer	6
18 § Donator och medlens ursprung	6
19 § Förvaltande av donationer	6
Kapitel 7. Övriga bestämmelser	7
20 § Intern revision	7
21 § Visselblåsning	7
22 § Ikraftträdande	7

Kapitel 1. Allmänt

1 § Författningsgrund och tillämpningsområde

Åbo Akademi ska enligt universitetslagen 1 kapitel 2 § ordna sin verksamhet så att hög internationell kvalitet säkerställs inom forskning, utbildning och samverkan med iakttagande av etiska principer och god vetenskaplig sed.

2 § Värden

Åbo Akademis verksamhet vägleds av den akademiska traditionens värden, till vilka hör forskningens och utbildningens frihet och etiskt ansvarstagande. Åbo Akademi efterfrågar djärvhet samtidigt som akademien eftersträvar ökad mångfald, hållbarhet, delaktighet, jämlikhet och jämställdhet.

Åbo Akademi stöder och respekterar de grundläggande fri- och rättigheterna och mänskliga rättigheter och ska försäkra sig om att Åbo Akademi inte är inblandad i kränkningar av dessa. Åbo Akademi ska stödja försiktighetsprincipen vad gäller miljörisker och ta initiativ för att stärka miljömedvetenheten samt uppmuntra utvecklandet av miljövänliga arbetssätt. Åbo Akademi ska motarbeta alla former av korruption.

Kapitel 2. Forskningsetik

3 § God vetenskaplig praxis

Åbo Akademi följer Forskningsetiska delegationens (TENK) anvisningar om god vetenskaplig praxis och handläggning av misstankar och avvikelser samt den europeiska stadgan för forskare, The European Code of Conduct for Research Integrity. Därtill har olika discipliner egna etiska riktlinjer som de följer, t.ex. ETENE inom hälso- och sjukvård, TUKIJA för medicinsk forskningsetik, BTNK för bioteknik, forskningsetiska delegationens etiska principer för humanvetenskaperna i Finland och andra anvisningar och föreskrifter.

God vetenskaplig praxis utgör en del av Åbo Akademis kvalitet. Ansvar för att upprätthålla ett trovärdigt kvalitetssäkringssystem för forskning ligger hos fakultetsråden.

4 § Etisk förhandsprövning av forskningen

Ansvar för att god vetenskaplig praxis följs ligger på hela forskarsamfundet och varje enskild forskare. I all forskning iaktas de förfaringsätt som forskningsamfundet erkänt: hederlighet, allmän omsorgsfullhet och noggrannhet i såväl forskning och dokumentering som presentation av forskningsresultat samt i bedömning av undersökningar och undersökningsresultat.

I särskilda fall ska enskilda forskare eller ledare för forskargrupp ansöka om etisk förhandsprövning före forskningen kan påbörjas. Detta gäller biologisk forskning som använder däggdjur som försöksdjur samt experiment som innefattar GMO relaterad forskning t.ex. växter. I dessa fall behövs tillstånd från Försöksdjursnämnden eller Gentekniknämnden. För medicinsk forskning bör man vända sig till den etiska nämnden vid Egentliga Finlands sjukvårdsdistrikt. För human- och samhällshälsvetenskaplig forskning följs de anvisningar som forskningsetiska delegationen (2019) givit som grund för etiskt hållbar forskning. Forskningsetisk förhandsprövning ges av Forskningsetiska nämnden vid Åbo Akademi.

Etisk förhandsprövning måste inhämtas om forskningen avviker från informerat samtycke, ingriper i forskningsdeltagarnas fysiska integritet, riktar sig mot barn under 15 år utan vårdnadshavares särskilda samtycke, om forskningsdeltagarna utsätts för exceptionellt kraftig stimulans, om forskningen innebär risk för psykisk påfrestning som går utöver normallivets gränser samt om forskningen kan innebära hot mot forskningsdeltagarnas, deras anhörigas eller forskarens säkerhet.

Utöver förhandsbedömningen ger Forskningsetiska nämnden utlåtanden, stöder och uppmuntrar upprätthållandet av en god forskningsetisk kultur. Därtill har Åbo Akademi forskningsetiska stödpersoner som hjälper forskare att bedöma forskningsetiska problemsituationer.

5 § Handläggning av misstankar om avvikelse

Med avvikelser från god vetenskaplig praxis avses oetisk eller ohederlig verksamhet som skadar den vetenskapliga forskningen och som kan göra dess resultat värdelösa. Avvikelser från god vetenskaplig praxis är antingen avsiktliga handlingar eller beror på okunskap, försummelse eller slarv. Avvikelser från god vetenskaplig praxis indelas i olika kategorier: oredlighet i vetenskaplig verksamhet, försummelse av god forskningspraxis och övriga ansvarslösa förfaranden.

Åbo Akademis kansler beslutar i ärenden om avvikelser från god vetenskaplig praxis på forskarnivå och handläggning av misstankar om avvikelser från den. Åbo Akademi ska upprätthålla information om god vetenskaplig praxis, hur man anmäler ett ärende om misstänkt avvikelse och hur utredningsprocessen genomförs.

Kapitel 3. Etik för undervisning

6 § Högklassig undervisning

Enligt universitetslagen (1 kap 2 §) har universiteten som uppgift att främja den fria forskningen och den vetenskapliga och konstnärliga bildningen, att meddela på forskning grundad högsta undervisning och att fostra studerande till att tjäna fosterlandet och mänskligheten. Genom undervisningen vid Åbo Akademi förmedlas forskningsresultat och ny kunskap som baserar sig på god vetenskaplig praxis.

Åbo Akademi ska sörja för att utbildning och vidareutbildning omfattar orientering i god forskningspraxis och undervisning i forskningsetik. Ansvaret för att upprätthålla ett trovärdigt kvalitetssäkringssystem för utbildning ligger hos fakultetsråden.

7 § Rättsskydd

En grundläggande förutsättning för att högklassig undervisning ska kunna ordnas är att de anställdas och studenternas rättsskydd tillgodoses på alla nivåer och i alla situationer. I rättsskyddet ingår likvärdighet, jämlik behandling och rätten att söka ändring i beslut som gäller en själv. Åbo Akademi har en examensnämnd för behandling av ärenden som gäller begäran om rättelse av studieprestationer på grund- och avancerad nivå.

Kapitel 4. Samverkan

8 § Principer för samverkan

Då Åbo Akademi fullgör sina uppgifter enligt universitetslagen (1 kap 2 §) ska Åbo Akademi erbjuda möjligheter till kontinuerligt lärande, samverka med det övriga samhället och främja forskningsresultatens genomslagskraft i samhället. Även vid samverkan ska etiska riktlinjer och värden vara vägledande gällande vilka samarbeten och partnerskap som ingås.

Kapitel 5. Etiskt ansvarstagande

9 § Ledarnas och medarbetarnas etiska ansvarstagande

Alla inom Åbo Akademi ska företräda de värden som framgår av denna instruktion och följa Åbo Akademis styrdokument.

Universitetets ledning bidrar i hög grad till organisationskulturen och arbetsklimatet. Det är viktigt att alla personer i ledande ställning visar exempel med sitt agerande. De ska främja ansvarstagandet och motverka beteenden som inte är i enlighet med de värden och principer som framgår av denna instruktion. Samtliga medarbetare bär ansvar för att främja ansvarsfulla beteenden.

10 § Användning av egendom

Alla inom Åbo Akademi ska respektera, vårda och värna om Åbo Akademis egendom. Åbo Akademis egendom får användas enbart för verksamhet som främjar Åbo Akademi och egendom får ej missbrukas.

11 § Diskriminering och trakasserier

Åbo Akademi ska tillse att ingen diskrimineras på grund av ålder, ursprung, nationalitet, språk, religion, övertygelse, åsikt, politisk verksamhet, fackföreningsverksamhet, familjeförhållanden, hälsotillstånd, funktionsnedsättning, könsidentitet eller sexuell läggning eller någon annan omständighet som gäller den enskilde som person. Med diskriminering avses enligt diskrimineringslagen förutom direkt och indirekt diskriminering även trakasserier, vägran att göra rimliga anpassningar samt instruktioner eller befallningar att diskriminera.

Åbo Akademi ska bedöma hur likabehandling uppnås i verksamheten och vidta åtgärder som behövs för att främja likabehandling. De främjande åtgärderna ska vara effektiva, ändamålsenliga och proportionerliga. Åbo Akademi ska ha en plan för de åtgärder som behövs för att främja likabehandling.

12 § Oberoende ställning och undvikande av intressekonflikter

Med intressekonflikt avses en situation där personliga intressen kan påverka en persons möjligheter att utföra sina uppgifter på ett opartiskt och objektivt sätt. Med personliga intressen avses också närståendes intressen. Det förutsätts att en person som arbetar för Åbo Akademi i all sin verksamhet avhåller sig från sådana åtgärder som kan leda till att det kan uppstå intressekonflikter för Åbo Akademi. Det gäller intressekonflikter såväl inom Åbo Akademi, mellan en anställd och Åbo Akademi som mellan externa parter och Åbo Akademi. Varje anställd ansvarar själv för att bedöma ifall det finns en intressekonflikt och ifall det

kräver åtgärder. Om det uppkommer en intressekonflikt ska den anställda utan dröjsmål underrätta sin chef.

13 § Jäv och andra konfliktsituationer

Åbo Akademi ska enligt universitetslagens 30 § 1 mom tillämpa förvaltningslagens jävsbestämmelser.

En person som är jävig får inte delta i behandlingen av ett ärende eller närvara vid behandlingen. Jäv uppkommer om en person som arbetar vid Åbo Akademi står i ett sådant förhållande till det ärende som ska behandlas eller parterna i ärendet att det kan äventyra personens opartiskhet. Jäv bedöms inte endast utgående ifrån huruvida det faktiskt medför en risk för att den som handlägger ett ärende är partisk. Det räcker med att opartiskheten objektivt sett kan äventyras. I första hand ska var och en själv utan uppmaning bedöma om han eller hon är jävig. Grunderna för jäv finns i 28 § i förvaltningslagen (434/2003).

14 § Bisysslor

En person som är anställd av Åbo Akademi ska undvika sådana bisysslor där hans eller hennes opartiskhet äventyras. Han eller hon ska också i sin verksamhet undvika allt som står i strid med vad man skäligen kan förvänta sig av en person i hans eller hennes ställning.

En bisyssla får t.ex. inte vara ett hinder för att personen uppfyller de förpliktelser som baserar sig på anställningsförhållandet. Enligt arbetsavtalslagen (55/2001, 3 kap 3 §) får en arbetstagare inte åt någon annan utföra sådant arbete eller utöva sådan verksamhet som, med hänsyn till arbetets natur och arbetstagarens ställning, är en konkurrerande handling i strid med god sed i anställningsförhållanden och uppenbart skadar arbetsgivaren.

15 § Gåvor och andra ekonomiska förmåner samt gästfrihet

Anställda vid Åbo Akademi får inte för egen del eller för någon annan person begära, ta emot eller acceptera gåvor eller ekonomiska och andra personliga förmåner, som på något sätt har ett samband med de uppgifter och skyldigheter som anförtratts dem. Undantag är gåvor eller förmåner som är sedvanliga eller av ringa värde. Sedvanliga gåvor eller förmåner får inte vara frekventa eller komma från samma källa.

Den servering som anordnas för samarbetspartner bestäms i enlighet med sedvanligheten och måttfullheten beträffande tillställningens syfte och karaktär. Åbo Akademis medel kan användas i representationssyfte endast för att visa sedvanlig gästfrihet eller artighet gentemot Åbo Akademis intressentgrupper, externa experter och sakkunniga, samt vid rekreationstillfällen, fester och motsvarande tillställningar för Åbo Akademis personal.

Alla gåvor som erbjuds före, under och efter upphandlingsförfarande till personer eller organisationer som deltar eller kan tänkas delta i ett upphandlingsförfarande ska avböjas.

Kapitel 6. Donationer och externa bidrag

16 § Allmänt

Externa bidrag till utbildning och forskning vid Åbo Akademi är av stor betydelse och mycket välkomna. Grunden för en donation eller ett testamente är ett gåvobrev eller ett motsvarande dokument.

Åbo Akademi mottar inte externa donationer eller andra bidrag till andra ändamål än för fullföljande av sina uppgifter i enlighet med universitetslagen. Vid insamling av medel beaktas alltid gällande lagstiftning, erhållna tillstånd, interna instruktioner, reglementen och regler.

17 § Principer vid mottagande av donationer

Åbo Akademi ska visa respekt för donatorers vilja och syftet med donationen ska respekteras.

Den externt finansierade forskningen och utbildningen måste uppfylla samma vetenskapliga kvalitetskrav som den direkt statsanslagsfinansierade verksamheten.

Vid mottagande av donationer eller andra bidrag ska forskningens frihet vad gäller bland annat val av forskningsuppgifter, metoder och publicering av resultat respekteras. Donationsvillkor som föreskriver att vissa resultat ska uppnås i forskningsarbetet ska inte accepteras. Inte heller kan donationer accepteras som föreskriver att utbildningen ska begränsas till vissa specificerade teser eller läror. Resultatens öppenhet och tillgänglighet ska också säkras så att en oberoende granskning av resultaten möjliggörs. Vid mottagande av donationer strävar Åbo Akademi efter att medlen är så obundna som möjligt, dels för att undvika en för stark styrning av forskning och undervisning, dels för att undvika att donationen på sikt blir obrukbar på grund av omvärldsförändringar.

Innan Åbo Akademi tar emot externa forskningsanslag och donationer ska Åbo Akademi alltid pröva huruvida ett mottagande är förenligt med lagar och förordningar och med Åbo Akademis verksamhet, värden, strategi och etiska principer. Donationens eventuella villkor ska prövas och endast sådana villkor som inte är i konflikt med lagstiftningen, denna instruktion och annan intern reglering ska accepteras. Donationsvillkor som allmänt avser inriktningen av den forskning eller utbildning som ska stödjas kan accepteras i den mån de är vetenskapligt relevanta och i enlighet med god forskningssed och undervisningsmetodik.

18 § Donator och medlens ursprung

När mottagandet av donationen övervägs ska donator som person eller organisation tas i beaktande. Om Åbo Akademi bedömer det skadligt för Åbo Akademi att ta emot en donation och därvid förknippas med donators ideologi, rykte eller verksamhet, ska donationen inte tas emot.

Ursprunget för donationens medel ska också beaktas. Om medlen härrör från sådan verksamhet som strider mot internationella konventioner som Finland undertecknat eller gällande lag, eller har sitt ursprung i kriminell verksamhet, ska en donation inte tas emot. Stor restriktivitet ska iakttas i andra fall där medlen kommer från sådan verksamhet som är skadlig för t ex människors hälsa eller miljön.

19 § Förvaltande av donationer

Donationsmedel förvaltas separat från övriga processer och verksamhet. Åbo Akademi redogör öppet om användningen av donationsmedel.

Donationer ska förvaltas i överensstämmelse med donators intentioner. Donationen får inte förutsätta gentjänster till donator i någon form från donationsmottagaren. Donators önskemål vad gäller t.ex. namngivning av donerade tjänster, byggnader eller stipendier kan dock tillmötesgå. Om donator önskar vara anonym ska ändå donationen kunna prövas i Åbo Akademi // Domkyrkotorget 3, 20500 ÅBO // Tuomiokirkontori 3, 20500 TURKU // abo.fi

enlighet med dessa riktlinjer innan den kan tas emot. Donator ska efter donationen inte spela en operativ roll vid ledandet av den verksamhet som donationen avser.

Kapitel 7. Övriga bestämmelser

20 § Intern revision

Åbo Akademis interna revision är oberoende och har som mål att genom särskilda granskningar bidra till utvecklingen av Åbo Akademis verksamhet. Den interna revisionen regleras i en skild instruktion, Instruktionen för intern revision vid Åbo Akademi.

21 § Visselblåsning

Visselblåsare är personer som slår larm när de upptäcker överträdelser, missförhållanden, korruption eller andra oegentligheter inom Åbo Akademi. Åbo Akademi tillser att skyddet för visselblåsare är i enlighet med gällande lagstiftning. Närmare bestämmelser om processen ska finnas tillgängliga.

22 § Ikraftträdande

Denna instruktion om etiska principer vid Åbo Akademi träder i kraft den 5.5.2020. Den reviderade instruktionen träder i kraft den 3.11.2022.